

Коцупал Д.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

НАПРЯМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛІЗОВАНИХ ФОРМ ЛОБІЗМУ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

В статті запропоновано запровадження в Україні цивілізованих форм лобізму, що успішно функціонують у межах німецької й французької корпоративних субмоделей, зокрема:

– більш детальну регламентацію участі суб'єктів лобізму в роботі комітетів Верховної Ради України, в тому числі, запровадження процедури акредитації цих суб'єктів при тих чи інших комітетах, періодичне складання та оприлюднення інформаційного довідника, що включатиме дані про основні напрями парламентської діяльності кожного народного депутата;

– закріплення в законах України "Про Кабінет Міністрів України" та "Про центральні органи виконавчої влади" обов'язкового залучення до участі в роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах виконавчої влади України суб'єктів лобізму, які діють у відповідних сферах, за офіційно затвердженою та прозорою процедурою;

– розгляд питання про утворення Національної соціально-економічної ради при Президенті України, до складу якої, поряд з державними посадовими особами, мають обиратися за прозорою процедурою представники широкого кола професійних асоціацій, об'єднань організацій роботодавців, професійних спілок та інших лобістських організацій, що представляють різноманітні групи інтересів.

Обґрунтовано доцільність створення в Україні лобістських платформ на основі професійних лобістських асоціацій з багаторічним досвідом діяльності та високим рівнем представництва. З метою сприяння розвитку лобістської діяльності громадських структур пропонується в Законі України "Про громадські об'єднання" закріпити загальне право таких об'єднань проводити громадську експертизу проектів нормативно-правових актів органів публічної влади.

Визначено потребу формування в Україні прошарку фахівців у сфері лобізму, що можна досягти шляхом офіційного визнання професії лобіста в Класифікаторі професій та запровадження спеціальної освіти в сфері лобізму на рівні магістра. Для досягнення позитивного суспільного сприйняття лобізму необхідною є спеціальна просвітницька діяльність, яку пропонується здійснювати шляхом розробки й реалізації державної цільової програми інформаційно-освітньої діяльності в сфері лобізму.

Ключові слова: цивілізовані форми лобізму, участь суб'єктів лобізму в роботі парламенту, консультативно-дорадчі структури при органах виконавчої влади, професійні лобістські асоціації, громадська експертиза, освіта в сфері лобізму, просвітницька діяльність у сфері лобізму.

Постановка проблеми. Інститут цивілізованого лобізму виконує функцію розв'язування конфліктів, інтегрує соціальні комунікації в суспільстві, сприяє розвитку середнього класу та соціальної держави. При цьому забезпечення загальної спрямованості лобістської діяльності на користь суспільству в Україні потребує використання цивілізованих форм лобістської діяльності. Такі потреби підтверджують, наприклад, результати опитування 600 представників органів публічної влади в країнах ЄС у частині відповідей на запитання щодо ставлення до професійної прозорості процесу лобіювання. Респонденти явно висловили підтримку демократизації та відкритості політичного процесу, його транспарентності для різних пред-

ставників та груп інтересів. Нечітко обумовлені інтереси чи брак прозорості називалися найбільш негативними аспектами лобіювання. Отже, багато опитаних констатували, що цивілізоване лобіювання може змінити стан соціально-політичних відносин, тоді як в іншому разі воно закінчується лише негативними публікаціями в медіа й інформаційним шумом [21, с. 6–7]. У цьому зв'язку в Україні видається необхідним чітко унормування цивілізованих форм лобізму з урахуванням досвіду їх реалізації в провідних країнах світу шляхом їх включення до процедур діяльності парламенту та органів виконавчої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Форми лобізму в зарубіжних країнах у межах

плюралістичної та корпоративної моделей висвітлювали й узагальнювали Д. Базілевич, О. Длугопольський, О. Дягілев, В. Кривошеїн, В. Нестерович, А. Паршикова, О. Самойленко, В. Федоренко, Т. Яровой та ін. Практику використання певних форм лобістської діяльності в Україні аналізували О. Войнич, Ю. Ганжуров, С. Годний, А. Денисюк, Р. Мацкевич, К. Одарченко, А. Стельмах, Н. Хома та ін. Проте, в працях зазначених науковців не приділялася спеціальна увага обґрунтуванню доцільних форм лобізму в сучасних вітчизняних умовах.

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів запровадження цивілізованих форм лобізму в органах публічної влади України.

Виклад основного матеріалу. В практиці провідних країн світу напрацьовано значну різноманітність конкретних форм цивілізованого лобізму. При цьому центральним елементом організаційного оформлення лобістської діяльності є виникнення та поширення лобістських фірм. Їх переваги перед індивідуальними лобістами полягають в комплексному характері послуг, що надаються, і можливості вирішення складних проблем із залученням значного числа фахівців. Лобістські фірми можуть спеціалізуватися на вирішенні окремих питань, залучаючи експертів вузького профілю з окремих сфер лобіювання (оподаткування, державне регулювання тих чи інших секторів економіки та ін.).

Істотну роль відіграють також лобістські підрозділи бізнесових структур, працівників яких часто називають GR-менеджерами, а відповідні відділи в організаціях – GR-департаментами. На практиці до послуг лобістів і GR-департаментів в Україні вдаються міжнародні компанії (наприклад, «Тетра Пак», «Імперіал Тобако», «Амвей» та інші), а також великі українські компанії (наприклад, «Метінвест», «Інтерпайп» і т.д.) та компанії, які належать до «зарегульованих» секторів економіки [12]. Про надання послуг у сфері зв'язків з органами публічної влади на своїх сайтах заявляють близько 30 компаній. Однак, представники бізнесу стверджують, що компаній, які професійно надають послуги з підготовки та просування нормативно-правових актів, на ринку всього декілька, а компетентних фахівців з лобіювання налічується в Україні не більше 300 осіб [18].

Отже, в Україні важливим є *формування прошарку фахівців у сфері лобізму*. Цього можна досягти, по-перше, шляхом офіційного визнання професії лобіста в Класифікаторі професій, як пропонується в [11, с. 658]. По-друге, за прикладом зарубіжних країн, доцільним є запровадження

спеціальної освіти у сфері лобізму на рівні магістра. Навчання за відповідними освітніми програмами здійснюється в багатьох відомих університетах, наприклад, у Каліфорнійському університеті в Берклі (програма магістра суспільних справ – Master of Public Affairs), в Принстонському університеті (програма магістра в сфері суспільних справ – Master in Public Affairs), в Паризькому університеті Гюстава Ейфеля (програма магістра в сфері впливу, лобіювання та суспільних медіа – Master in Influence, Lobbying and Social Media) та ін. [24; 25; 28].

Як основу формування структури та змісту вітчизняних магістерських програм у сфері лобізму можна використати перелік основних функцій GR-фахівців компаній, що виділений, наприклад, в [27, с. 421] та включає:

- пошук фактів, оскільки уряд оперує величезною кількістю даних, рішень, статистики;
 - інтерпретацію дій уряду, що необхідно для прогнозування майбутніх дій уряду та пристосування до відповідного розвитку подій;
 - інтерпретацію дій компанії, що передбачає чітке розуміння її ставлення до тих чи інших дій уряду;
 - захист позиції, тобто, не тільки подання фактів, але й захист позиції компанії;
 - поширення інформації про компанію через медіа;
 - сприяння комерційному успіху компаній через добрі стосунки з урядовими чиновниками, що може суттєво допомогти будь-якій компанії.
- В межах навчання майбутніх лобістів доцільно розвивати у них низку професійних та особистісних якостей. Останні відображені, наприклад, в роботі Р. Мацкевича за допомогою "міні-правил", яких лобістам рекомендується дотримуватись для успішної роботи в цивілізованому форматі [8, с. 184]:
- незалежність – представникам влади подобаються незалежні судження;
 - інформованість – глибоке знання предмету завжди допомагає;
 - політична нейтральність – краще залишити політику справжнім політикам;
 - публікаційна активність – хороші статті бачать всі;
 - пріоритет загальних інтересів – не варто зупинятися на вузьких цілях;
 - практичність – представники влади цінують практичні рекомендації;
 - наполегливість – вплив потребує часу та зусиль;
 - чесність – вона завжди цінується.

Обираючи цивілізовані форми лобізму для їх запровадження у вітчизняних органах публічної влади, необхідно розуміти наступні основні закономірності в сфері лобізму сучасної України [3, с. 162–163].

По-перше, основними споживачами лобістської діяльності є великі олігархічні та монопольні структури, які хочуть отримати вигідні державні рішення особисто для себе. Вони здійснюють вплив, зокрема, на законотворчість безпосередньо через депутатів та опосередковано через працівників Апарату Верховної Ради України. Найсприятливішими для лобізму вважаються профільні парламентські комітети, оскільки саме в них готуються та оцінюються законопроекти, а під час їх представлення та обговорення на пленарному засіданні думка профільного комітету часто є визначальною [4, с. 58].

По-друге, як відзначають фахівці, у вітчизняній практиці переважає лобізм у Кабінеті Міністрів України та Офісі Президента України, що зумовлюється низкою чинників, серед яких: складність просування законопроектів через Верховну Раду України і значно простіша процедура прийняття актів глави держави та уряду; законодавча неврегульованість багатьох важливим питань, що відкриває можливості їх регулювання через підзаконні акти; наявність у Президента України та Кабінету Міністрів України права законодавчої ініціативи, в тому числі виключного права уряду вносити проект закону про Державний бюджет України; можливість уникнення публічності, що притаманна роботі парламенту [5, с. 404; 11, с. 583]. При цьому зусилля лобістів особливо концентруються на впливі у Офісі Президента України. Це зумовлюється специфікою конституційної моделі державного управління, в якій глава держави має квазізаконодавчі й квазісудові повноваження.

Враховуючи зазначені закономірності та курс України на вступ до ЄС, можна запропонувати *імплементацію у вітчизняну практику дієвих форм лобізму, що успішно функціонують у межах німецької й французької корпоративних субмоделей*.

Зокрема, варто *більш детально регламентувати участь суб'єктів лобізму в роботі комітетів Верховної Ради України*. Насамперед, можна рекомендувати запровадження, подібно до Німеччини, процедури акредитації суб'єктів лобізму при тих чи інших комітетах з наданням акредитованим лобістам прав участі в засіданнях комітетів та ініціювання слухань на їх базі. Такі суб'єкти мають вноситися до спеціального парламентського реє-

стру з відкритим доступом до нього через сайт Верховної Ради України. Виходячи з досвіду Франції, доцільним є періодичне складання та оприлюднення інформаційного довідника, що містить дані про основні напрями парламентської діяльності кожного народного депутата. Така практика спрямована на забезпечення відкритості процесу лобіювання, полегшення комунікації між лобістами та парламентарями, забезпечення громадського контролю тощо [13].

З урахуванням поширеності та дієвості відповідної форми лобізму в Німеччині й Франції, доцільно *законодавчо закріпити участь суб'єктів лобізму в діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах виконавчої влади України*. Для цього в законах України "Про Кабінет Міністрів України" та "Про центральні органи виконавчої влади" пропонується передбачити обов'язкове залучення до участі в роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються Кабінетом Міністрів України, а також колегій, інших консультативних, дорадчих, допоміжних органів, що утворюються центральними органами виконавчої влади, суб'єктів лобізму, які діють у відповідних сферах, за офіційно затвердженою та прозорою процедурою.

Тривалий час в нашій державі функціонувала Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України, до складу якої входили десятки осіб, рекомендованих регіональними радами підприємців, всеукраїнськими громадськими об'єднаннями, організаціями роботодавців та ін. [17]. Діяльність ради, фактично, виступала формою лобіювання інтересів різних бізнесових груп, значною мірою схожою на ту, що діє в межах французької субмоделі. Проте, принципи формування й кількість членів ради постійно змінювалися, її лобістська роль не була чітко визначеною, а в 2023 р. вона була ліквідована.

На початку 2024 р. Президент України утворив Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану. До її завдань, в тому числі, віднесені: сприяння налагодженню ефективної взаємодії держави з суб'єктами господарювання, громадськими об'єднаннями, що представляють їх інтереси; розгляд законопроектів з питань підприємництва, напрацювання пропозицій з удосконалення законодавства України щодо провадження діяльності суб'єктів господарювання [15]. Разом з тим, рада включає лише 7 членів, відібраних на власний розсуд глави держави, тому вона може стати своєрідним інструментом лобіювання

вузького кола специфічних інтересів, а її порядок діяльності та спосіб врахування державними органами її рекомендацій не визначені.

Беручи до уваги зазначений вітчизняний досвід і приклад Франції, доцільно розглянути питання про *утворення Національної соціально-економічної ради при Президентові України* як постійно діючого консультативно-дорадчого органу з функціями експертизи президентських та урядових законопроектів і рішень, консультування глави держави за всіма напрямками державної політики в економічній і соціальній сферах. Рекомендації та експертні висновки ради повинні обов'язково враховуватися при прийнятті рішень органів виконавчої влади. У цілому завдання, функції, повноваження та організацію діяльності Національної соціально-економічної ради має визначати положення, затверджене Указом Президента України. Поряд з державними посадовими особами, до складу ради мають обиратися за прозорою процедурою представники широкого кола професійних асоціацій, об'єднань організацій роботодавців, професійних спілок та інших лобістських організацій, що представляють різноманітні групи інтересів. Рада може бути утворена шляхом об'єднання й реорганізації Національної ради реформ при Президентові України та Офісу реформ при Кабінеті Міністрів України, оскільки обидві ці структури виконують експертно-консультативні функції, фактично, щодо всіх сфер державної політики та мають сприяти узгодженню різних бізнесових і суспільних інтересів. [14; 16].

Виходячи із запропонованих форм лобізму, важливим елементом його організаційного оформлення в Україні виступає діяльність професійних лобістських асоціацій. Зазначимо, що в зарубіжних країнах найстарішою та найбільш авторитетною є Асоціація професіоналів зі зв'язків з урядом США. Аналогічні організації є і в інших країнах, зокрема:

- у Бельгії – Товариство фахівців з європейських справ (The Society of European Affairs Professionals), що орієнтується на органи влади ЄС;
- у Канаді – Інститут відносин з урядом (Government Relations Institute of Canada);
- у Німеччині – Німецька асоціація політичних консультантів (German Association of Political Consultants);
- у Польщі – Асоціація професійних лобістів (The Association of Professional Lobbyists in Poland) тощо.

В Україні на сьогодні функції лобіювання галузевих інтересів також частково виконуються про-

фесійними асоціаціями, структурований перелік яких складено автором на основі [1; 6; 10; 19; 20] (див. табл. 1).

Значне число асоціацій, представлених у табл. 1, має багаторічний досвід діяльності та високий рівень представництва. Тому доцільним є *створення на їх основі професійних лобістських платформ*. Призначенням останніх має стати організація регулярної взаємодії професійних галузевих асоціацій з профільними органами публічної влади в форматі, що є звичним для країн з розвинутим інститутом лобізму.

Важливість такої форми лобізму підтверджується тим фактом, що до 60% законодавчого регулювання ЄС стосується бізнесу. Так, кількісне співвідношення груп, які виступають від імені бізнесових інтересів та некомерційних інтересів, складає приблизно 100:1. Наприклад, важливу роль у лобіюванні бізнесових інтересів на рівні ЄС відіграє Європейський круглий стіл промисловців, що об'єднує понад 40 найбільших промислових європейських і транснаціональних компаній [9].

В політичних інститутах ЄС поширеною практикою є експертна діяльність лобістських груп на наднаціональному рівні. Так, Європейська Комісія зацікавлена в постійних контактах з експертами лобі-груп, що представляють ту або іншу галузь і здатні презентувати компетентну думку з питань регуляторної, інноваційної та соціальної політики. У свою чергу, лобі-групи дістають можливість використовувати експертизу як ресурс, що дозволяє їм вплинути на рішення інститутів ЄС в інтересах зацікавлених груп. Таку модель взаємодії між групами тиску і політичними інститутами ЄС можна характеризувати як цивілізовану, оскільки процеси ухвалення рішень передбачають прозорість співпраці [23].

Враховуючи описаний досвід, в Україні доцільно *сприяти розвитку лобістської діяльності громадських об'єднань, інших неприбуткових підприємств, установ та організацій через механізми громадської експертизи*. Актуальними для зазначеного лобіювання є експертиза рішень установ публічної влади в сферах охорони здоров'я, освіти, дорожніх служб, поліції, захисту культурної спадщини, екології, земельних відносин та ін. Тому пропонується в Законі України «Про громадські об'єднання» закріпити загальне право таких об'єднань проводити в порядку, визначеному законодавством, громадську експертизу проектів нормативно-правових актів органів публічної влади, результати якої мають обов'язково враховуватися при прийнятті даних актів.

Основні професійні асоціації України, класифіковані за сферами інтересів

Сфера інтересів	Назва асоціацій
Фінансова сфера	Асоціація українських банків Національна асоціація банків України Всеукраїнський бухгалтерський клуб Ліга страхових організацій України Українська асоціація інвестиційного бізнесу Українська асоціація венчурного та приватного капіталу Національна асоціація кредитних спілок України Асоціація приватних інвесторів України
Бізнес асоціації	Український союз промисловців і підприємців Торгово-промислова палата України Міжнародна бізнес асоціація Українська бізнес асоціація Всеукраїнське ГО підприємців "Нова Формація" Конфедерація роботодавців України Всеукраїнське об'єднання підприємців МСБ "ФОРТЕЦЯ" Національна платформа МСБ Європейська бізнес асоціація Американська торговельна палата Всеукраїнська спілка вчених-економістів Асоціація індустріальних парків Спілка орендарів і підприємців України Український фонд підтримки підприємництва Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб
Правова та безпекова сфери	Українська федерація індустрії безпеки Українська федерація професіоналів безпеки Асоціація консультаційних та експертних фірм "Укрконсалтінг" Об'єднання громадських формувань України з охорони громадського порядку і державного кордону Українська гельсінська спілка з прав людини Українська фундація правової допомоги
Промислова сфера	Асоціація виробників молока Асоціація ділового туризму України Асоціація суднобудівників "Укрсудпром" Асоціація соціально-економічного розвитку галузей транспорту, зв'язку та інформатизації "Трансінфоком" Асоціація сприяння організації будівництва та його фінансування "Укрміськбуд" Асоціація "Свинарі України" Асоціація "Українських імпортерів риби та морепродуктів" Асоціація "Українські пластмаси" Асоціація "Укрбіопаливо" Асоціація "Укроліяпром" Асоціація імпортерів та дистриб'юторів автокомпонентів Будівельна палата України Всеукраїнська незалежна науково-дослідна експертна спілка Громадська спілка "Всеукраїнська аграрна рада" Колегія юристів з морського права України Національна асоціація цукровиків України Союз птахівників України Українська асоціація виробників Українська асоціація меблевіків Українська асоціація підприємств водопровідно-каналізаційного господарства Українська торговельна асоціація Українська асоціація виробників тютюнових виробів "Укртютюн" Український клуб аграрного бізнесу Українська фруктова компанія
Сфера ІТ та електронної індустрії	Інтернет асоціація України Асоціація підприємств інформаційних технологій України Асоціація "Інформаційні технології України" Комітет європейської бізнес асоціації з ІТ Українська асоціація венчурного капіталу та прямих інвестицій Асоціація учасників електронного бізнесу України Асоціація інтернет підприємців Українські імпортери побутової електроніки Телекомунікаційна палата України Асоціація операторів зв'язку "ТЕЛАС" Асоціація учасників ринку бездротових мереж передачі даних України "Wireless Ukraine"

Механізми громадської експертизи можуть сприяти побудові в Україні цивілізованої держави, що співпрацює з громадянським суспільством. Громадські організації сприяють виявленню, артикуляції, агрегації, систематизації та представленню в інститутах влади важливих запитів громадян, особливо тих, які через різні причини, ігноруються або недооцінюються іншими суб'єктами політичного процесу в Україні, насамперед, політичними партіями [7].

Лобістська діяльність в Україні ще не сприйняла норми та цінності цивілізованого лобізму і не стала суспільно визнаним соціальним інститутом. Однією з найбільш складних проблем, пов'язаних із запровадженням лобізму в Україні, є подолання недовіри до нього в суспільстві. Тому повноцінне впровадження лобізму в нашій країні потребує *перебудови свідомості населення та якісних змін системи взаємодії влади й суспільства*. При цьому варто врахувати, серед іншого, зарубіжний досвід здійснення на постійній основі діалогу з громадськістю з метою роз'яснення феномену лобізму та його позитивних аспектів, подолання негативного суспільного сприйняття відповідної діяльності [13].

Отже, для досягнення змін у масовому сприйнятті лобізму необхідною є *спеціальна просвітницька діяльність, що може здійснюватися шляхом розробки та реалізації державної цільової програми інформаційно-освітньої діяльності в сфері лобізму*. Така діяльність має включати комплекс заходів щодо роз'яснення сутності і переваг цивілізованої лобістської практики, її значення для запобігання корупції та прийняття органами публічної влади ефективних рішень в інтересах суспільства, поширення передового досвіду тощо. Державним замовником, відповідальним за виконання такої програми, доцільно визначити НАЗК як орган, за яким пропонується законодавчо закріпити відповідні інформаційні та освітні функції. Враховуючи рекомендації науковців і зарубіжні практики [2, с. 104–105; 22, с. 17–18; 26, с. 17], до основних механізмів реалізації завдань запропонованої державної цільової програми можна віднести:

- розповсюдження інформаційних продуктів та забезпечення освітніх можливостей для різних цільових груп і населення в цілому через спеціалізований веб-сайт з питань лобізму;

- створення інформаційних ресурсів у соціальних мережах, присвячених підвищенню рівня обізнаності суспільства про інститути політичної системи, функціонування органів публічної влади та можливості лобіювання їх рішень;

- організацію тренінгових програм, заходів з підвищення кваліфікації за різними аспектами лобістської діяльності для представників органів публічної влади, суб'єктів лобізму, громадськості;

- проведення форумів, конференцій, відкритих дискусій, презентацій та інших публічних заходів для обговорення проблем розвитку лобізму, обміну досвідом, вироблення шляхів удосконалення його регулювання тощо;

- вироблення та поширення медіаконтенту з актуальних питань лобізму за участю представників влади, бізнесу, громадянського суспільства, науково-експертної спільноти в формі тематичних публікацій, інтерв'ю, дискусійних передач, відеороликів та ін.

Висновки. На основі проведеного аналізу пропонується імплементація в Україні цивілізованих форм лобізму, що успішно функціонують у межах німецької й французької корпоративних субмоделей, зокрема:

- більш детальна регламентація участі суб'єктів лобізму в роботі комітетів Верховної Ради України, в тому числі, запровадження процедури акредитації цих суб'єктів при тих чи інших комітетах, періодичне складання та оприлюднення інформаційного довідника, що включатиме дані про основні напрями парламентської діяльності кожного народного депутата;

- закріплення в законах України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про центральні органи виконавчої влади» обов'язкового залучення до участі в роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах виконавчої влади України суб'єктів лобізму, які діють у відповідних сферах, за офіційно затвердженою та прозорою процедурою;

- розгляд питання про утворення Національної соціально-економічної ради при Президенті України, до складу якої, поряд з державними посадовими особами, мають обиратися за прозорою процедурою представники широкого кола професійних асоціацій, об'єднань організацій роботодавців, професійних спілок та інших лобістських організацій, що представляють різноманітні групи інтересів.

Враховуючи наявність в Україні значного числа професійних лобістських асоціацій з багаторічним досвідом діяльності та високим рівнем представництва, доцільним є створення на їх основі професійних лобістських платформ. З метою сприяння розвитку лобістської діяльності громадських структур пропонується в Законі України «Про громадські об'єднання» закріпити загальне

право таких об'єднань проводити громадську експертизу проектів нормативно-правових актів органів публічної влади.

Успішне функціонування в Україні цивілізованих форм лобізму потребує формування прошарку фахівців у даній сфері, що можна досягти шляхом офіційного визнання професії лобіста в Класи-

фікаторі професій та запровадження спеціальної освіти на рівні магістра. Для досягнення позитивного суспільного сприйняття лобізму необхідною є спеціальна просвітницька діяльність, яку пропонується здійснювати шляхом розробки й реалізації державної цільової програми інформаційно-освітньої діяльності в сфері лобізму.

Список літератури:

1. Асоціація українських банків. URL: <https://aub.org.ua/> (дата звернення: 22.12.2024).
2. Базілевич Д., Нестерович В., Федоренко В. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку: наук.-інформ. вид. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2015. 111 с.
3. Войнич О.М. Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри: дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.03. Київ, 2009. 198 с.
4. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 50-62.
5. Денисюк А.В. Громадський лобізм в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Гілея (науковий вісник)*. 2015. Вип. 102. С. 403-405.
6. Європейська Бізнес Асоціація. Про нас. URL: <https://eba.com.ua/about-us/> (дата звернення: 22.12.2024).
7. Круглашов А.М. Громадські ради як комунікатор між владою та організованою громадськістю: регіональний досвід і потенціал розвитку. URL: <https://surl.li/jzzihx> (дата звернення: 29.12.2024).
8. Мацкевич Р.М. Технології лобіювання інтересів середнього та малого бізнесу. *Актуальні проблеми політики*. 2010. № 39. С. 179-185.
9. Міжнародний PR: лобізм як складова. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17545/> (дата звернення: 28.12.2024).
10. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 24.12.2024).
11. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2010. 752 с.
12. Одарченко К. Імплементация лобізму та Україна. URL: <https://surl.li/iqpbhk> (дата звернення: 22.12.2024).
13. Паршикова А. Законодавче регулювання лобістської діяльності (досвід країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки): інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28920.pdf> (дата звернення: 22.12.2024).
14. Питання Національної ради реформ і Виконавчого комітету реформ: Указ Президента України від 13 серпня 2014 р. № 644/2014 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644/2014#Text> (дата звернення: 2.01.2025).
15. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України від 26 січня 2024 р. № 30/2024 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30/2024#Text> (дата звернення: 2.01.2025).
16. Про утворення Офісу реформ: постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 768 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2016-п#Text> (дата звернення: 2.01.2025).
17. Про утворення Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 р. № 54 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/54-2008-п#Text> (дата звернення: 2.01.2025).
18. Сірі кардинали бізнесу. URL: <https://www.uekka.org.ua/novina/siri-kardinali-biznesu.html> (дата звернення: 15.12.2024).
19. Українська рада бізнесу. Перелік учасників. URL: <https://urb.org.ua/perelik-uchastnikiv/> (дата звернення: 23.12.2024).
20. Урядовий офіс UkraineInvest. Головна. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/> (дата звернення: 23.12.2024).
21. A guide to effective lobbying in Europe. The view of policy-makers / ed. by J. Galbraith. New York: Burson-Marsteller, 2013. 76 p. URL: <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Lobbying-in-Europe.pdf> (дата звернення: 27.12.2024).
22. Annual Report 2023-24. Ottawa: Office of the Commissioner of Lobbying of Canada, 2024. 24 p. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/reports-and-publications/annual-report-2023-24/> (дата звернення: 18.12.2024).

23. Bouwen P., McCown M. Lobbying versus Litigation: Political and Legal Strategies of Interest Representation in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2007. Vol. 14. № 3. P. 244-253.
24. Gustave Eiffel University. Master's Degree Influence, Lobbying and Social Media. URL: <https://surl.li/soxtss> (дата звернення: 18.12.2024).
25. Princeton University. Master in Public Affairs. URL: <https://spia.princeton.edu/graduate-programs/master-public-affairs> (дата звернення: 18.12.2024).
26. Regulation of Lobbying in 2023: Annual Report. Dublin: Standards in Public Office Commission, 2024. 29 p. URL: <https://www.lobbying.ie/reports-statistics/annual-report-2023/> (дата звернення: 18.12.2024).
27. Seitel F.P. The practice of public relations. New York: Pearson; Prentice Hall, 2007. 442 p.
28. University of California, Berkeley. Elevate Your Impact with Berkeley's Master of Public Affairs (MPA) Program. URL: <https://gspp.berkeley.edu/programs/masters-of-public-affairs-mpa> (дата звернення: 18.12.2024).

Kotsupal D.V. DIRECTIONS FOR IMPLEMENTATION OF CIVILIZED FORMS OF LOBBYING IN UKRAINIAN PUBLIC AUTHORITY BODIES

This article proposes an implementation in Ukraine the civilized forms of lobbying which function successfully within the German and French corporate submodels, in particular:

- more detail regulation for participation of lobbying subjects in committee working of the Verkhovna Rada of Ukraine, including introduction the accreditation procedure for these subjects at certain committees, periodical compilation and publication of the information handbook with data on main directions of parliamentary activity of each people's deputy;*
- fixation by the laws of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine" and "On Central Executive Authority Bodies" an obligatory engagement of lobbying subjects which acting in appropriate spheres in working of consultative, advisory and other auxiliary bodies under executive authority bodies according to the officially approved and transparent procedure;*
- consideration the matter on formation the National Social and Economic Council under the President of Ukraine which should include, along with state officials, persons elected according to the transparent procedure who represent wide range of professional associations, unions of employers' organizations, trade unions and other lobbying organizations reflecting various interest groups.*

The expediency is substantiated to create the lobbying platforms in Ukraine on the base of professional lobbying associations with long-term experience of activity and high level of representation. Aimed at promoting of lobbying development of civic structures, the general right is proposed to fix in the law of Ukraine "On Civic Associations" for such associations to perform a public expertise of legal-normative act projects of public authority bodies.

The need is identified for formation a stratum of specialists in Ukrainian lobbying sphere. This formation could be achieved through official recognition of lobbying profession in the Classifier of professions and introduction of the special education in lobbying sphere at master level. The special enlightenment activity is necessary for achievement of positive perception of lobbying in society. Such activity is proposed to perform through development and implementation the state target program for information-educational activity in lobbying sphere.

Key words: *civilized forms of lobbying, participation of lobbying subjects in parliamentary working, consultative-advisory structures under executive authority bodies, professional lobbying associations, public expertise, education in lobbying sphere, enlightenment in lobbying sphere.*